

Комунікаційні стратегії сучасної бібліотеки вишу
Костирко Тамара Миколаївна

Інформаційно-комунікаційна революція в середині 20 століття та подальша медіатизація соціально-комунікаційних відносин вплинули на стан сучасного суспільства, що визначається як суспільство знань.

У соціокультурній динаміці суспільства наука та освіта посіли провідну роль у засвоєнні нової суспільної реальності.

Бібліотеки розвиваються паралельно з суспільством, відображаючи його історію, рівень розвитку науки, освіти і культури. Кожний історичний період визначає особливості та пріоритети бібліотечної діяльності.

Особливістю сучасного етапу розвитку бібліотек є стрімке розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, становлення інтернету як соціального явища, що забезпечує зв'язок з усією соціальною і культурною системою суспільства та поступове переміщення взаємодії користувачів і бібліотекарів в простір віртуальних комунікацій.

Класичні задачі збереження, індексування, пошуку та доставки документів більш не є гарантією успішного існування наукової бібліотеки вишу. Змінення менталітету і наших користувачів, і наших роботодавців, і нас самих, реалізація реформ в сфері вищої освіти, тяжкий економічний стан потребують від бібліотекарів негайно довести університетській спільноті свою необхідність, збільшення фінансування бібліотек та неможливість скорочення штатів. І таким доказом можуть бути тільки нові форми роботи, пов'язані з віртуальними комунікаціями та затребуваність користувачами нових бібліотечних послуг і продуктів.

Саме тому сьогодні бібліотека вишу перетворюється в інформаційний центр. Це означає, що будь-яке питання, яке стосується документованого знання і визначене університетом, як потребуюче участі і підтримки з боку бібліотеки, повинно увійти в сферу її послуг. Саме це буде сприяти виконанню місії сучасної бібліотеки вишу – максимальне комфортне та якісне задоволення інформаційних потреб освітнього процесу та наукових досліджень в університеті.

Впровадження технологічних інновацій в роботу НБ НУК призвело до кардинальних змін в процесах створення, доступу та розповсюдження інформації.

НБ НУК сьогодні – це підключені до мережі Internet робочі місця бібліотекарів та користувачів бібліотеки, повне покриття зони Wi-Fi всієї території бібліотеки во всіх корпусах університету.

За останні п'ять років поряд з класичною моделлю книгосховища з традиційними бібліотечними процесами, електронною бібліотекою, яка функціонує з 2007 року, розширився спектр електронних ресурсів та БД, завдяки участі Інформатіо консорцумі та проекті ElibUkr року маємо доступ

до наукової періодики електронних баз даних, світових інформаційних ресурсів, що покривають усі галузі знань, створено репозитарій відкритого доступу, перероблено та удосконалено web-сайт бібліотеки. Представлено бібліотеку у соцмережах – Фейсбук, ВКонтакте, ютуб.

Одним із напрямків стратегії діяльності НБ стала активізація зближення бібліотечної діяльності з науково-дослідницькою шляхом розвитку інтелектуальних інформаційних технологій.

Вчені та практики університетських бібліотек світу відзначають, що інформатизація висунула бібліотеки на провідну роль в реалізації альтернативної моделі наукової комунікації (е-наука і е-дослідження). Практично це демонструється в створенні нового сегменту бібліотечно-інформаційної роботи – відповідальність за розповсюдження результатів науково-дослідної діяльності вчених університету, що є провідною філософією відкритого доступу до інформації та знань.

Вона передбачала оволодіння інформаційною платформою D-Space і створення на ній інституційного репозитарію для інтеграції наукової інформації, яка є інтелектуальною власністю університету, в світовий інформаційний простір. А також розвиток інформаційної аналітики та проведення бібліометричних та наукометричних досліджень.

Необхідно відзначити, що розміщення та представлення в електронному середовищі інформації відкритого доступу сприяє не тільки оптимізації обміну науковою інформацією між вченими, але і активації діяльності бібліотеки. Публікаційна діяльність бібліотеки, яка передбачає участь в опублікуванні результатів інтелектуальної діяльності вчених, значно розширює сферу її інтересів і веде до освоєння нової для неї ролі активного посередника(а часто і учасника) в наукових комунікаціях.

Загальну тенденцію публікаційної активності вищу будь-яка бібліотека може дослідити самостійно, звертаючись в своїх дослідженнях до відомих безкоштовних джерел наукометричних даних –Google Scholar Web of Science(компанії Tomphson Reuters), Scopus(Elsevier) РІНЦ, Український індекс наукового цитування. Саме таким інструментарієм користуються співробітники сектора інформаційної аналітики НБ НУК.

Розвиток нового виду діяльності – інформаційної аналітики, як інструментарію моніторингу світового наукового інформаційного потоку, аналіз рівня цитування вчених та індексу впливу періодичних видань НУК в міжнародному інформаційному просторі, їх просування до наукометричних індексів основних галузевих та міжнародних баз даних, почався з 2012р.

Одним із напрямків роботи Наукової бібліотеки стало виявлення наукової активності НУК в цілому та публікаційної активності вченого за допомогою наукометричних та бібліометричних досліджень. З цією метою бібліотекою було розроблено та проведено низку заходів – наукометричні та соціологічні дослідження. В 2012 році – Наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК, висновки якого стали

корисними при комплектуванні фонду, прогнозуванні тем наукових досліджень аспірантів та науковців вишу.

В дослідженні 2013 року – Наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК на допомогу поліпшенню публікаційної активності науковців університету, з метою оцінки продуктивності науково-дослідної роботи науковців було проведено аналіз авторефератів кандидатських дисертацій із фонду Наукової бібліотеки НУК за період з 2003 по 2013 рік. А в 2014 соціологічне дослідження "Інформаційні потреби наукових працівників вишу на електронні ресурси НБ НУК та активність їх використання" мало за мету дослідити якість комплектування електронних ресурсів НБ та їх використання.

З 2013р.бібліотека має практику надання статистики публікацій авторів НУК (індекс цитування) в наукометричній бібліографічній базі даних Scopus. Дані з БД Scopus було отримано на основі пошуку за авторами Scopus Author Preview, оброблено списки авторів 41 структурного підрозділу університету (понад 615 осіб). Співробітники бібліотеки консультують науковців, аспірантів, магістрантів університету з питань визначення індексу цитування в провідних наукометричних базах.

Крім того бібліотекарі Наукової бібліотеки НУК є менеджерами, кураторами та координаторами, інституційного репозитарію (<http://eir.nuos.edu.ua>), який зареєстровано в міжнародному реєстрі архівів DOAR (), у світовому реєстрі ROAR (Соутгемптонський університет, Великобританія), в системі пошуку у відкритих архівах України.

Науковою бібліотекою було розроблено та проведено низку інформаційних заходів щодо підвищення індексу цитування науковців НУК: семінари-практикуми для професорсько-викладацького складу та аспірантів за темами: Наукометричні бази. Індекс цитування та завдання викладачів; Міжнародні е-ресурси на допомогу автору; Підвищення індексу цитування власних робіт; Як написати статтю для міжнародного видання; Основні принципи функціонування електронного репозитарію НУК, Український індекс цитування.

Дійсність нашого часу – всесвіт цифрової інформації, цифрові пристрої, потужні пошукові механізми, бездротова коннективність, "хмари", різноманітні соціальні мережі. Більшість видавців пропонують повний спектр своїх публікацій в цифровому форматі; ми спостерігаємо стрімке зростання пропозицій в використанні електронних книг.

Цифрові ресурси об'єднується з оцифрованими матеріалами, відео, аудіо – і все це створює масивний і різноманітний контент дослідницьких даних, доступних через простий ноутбук або планшет. Ще п'ять років тому не було такої кількості смартфонів, а сьогодні майже кожний може стати джерелом інформації, свідком того, що відбувається, може фіксувати та приймати інформацію з використанням сучасних засобів комунікації.

Люди все частіше надають перевагу праці, навчанню, дослідженням там де вони знаходяться і де їм зручно. При цьому вони хочуть не тільки

отримувати доступ до інформації, але й використовувати її повторно, аналізувати за допомогою інтелектуального аналізу даних, об'єднувати данні від різних учасників. Це виклики і потрібно знайти рішення для них.

Сьогодні спілкування читачів і бібліотечних працівників в соціальних мережах і блогах є продовженням нових освітніх і навчальних технологій, зокрема, вебінарів і онлайн-трансляцій за такою схемою: основна проблема представляється у вебінарі, а її обговорення та розгляд з різних позицій проходять у відповідному розділі соціальної мережі та в певних блогах. Це одна з характерних рис сьогоденного бібліотечного життя.

Але соціальні мережі та блоги «супроводжують» діяльність бібліотек і багато в чому іншому: тут обговорюються і оцінюються організовані бібліотекою виставки, конференції та семінари, дискутуються результати виконаних або розроблених проєктів, досліджень, інших бібліотечних інновацій.

Веб 2.0 відкрив небачені горизонти розвитку і вдосконалення інтернет-технологій та інтернет-сервісів, в тому числі і для бібліотек.

Отже, відповідно до теорії Тіма О'Рейлі (Tim O'Reilly), який в 2005 р написав резонансну статтю «Що таке Web 2.0» і ввів поняття веб 2.0, і Джона Баттеля (John Battele), що прилучився до нього, головні принципи веб 2.0 сьогодні виглядають наступним чином:

1. Інтернет - це комунікаційна і контентна платформа.
2. Рух в Інтернеті визначають потоки даних.
3. Інтеграція розподілених ресурсів, сайтів і систем, створених незалежними розробниками.
4. Програмне забезпечення та програмні засоби працюють незалежно від апаратного забезпечення і, як правило, без адаптаційного періоду.
5. Завдяки можливості агрегувати контент і послуги, створені іншими користувачами Мережі, легко створюються нові бізнес-моделі.

Крім основних принципів, виділяються ще основні рівні розвитку веб 2.0 і його головні функції:

Рівень 1. Прикладні програми, що працюють в автономному режимі.

Рівень 2. Ті ж програми, але при переході в інтерактивний режим вони отримують додаткові властивості (GoogleDocs, наприклад).

Рівень 3. Ті ж програми, але вони отримують додаткові стимули розвитку при переході в мережевий інтерактивний режим (Flicker).

Рівень 4. Програмні системи мережевої структури, що існують тільки в Інтернеті, - чим більше користувачів вони мають, тим стають більш потужними та розгалуженими (Wikipedia, Skype, та ін.).

І окремою частиною Інтернету можна вважати Google саме завдяки новій платформі веб 2.0 зміг так грандіозно розвинутися і проникнути практично в усі інтернет-системи та програми.

Відзначимо ще ряд важливих моментів роботи бібліотек на платформі веб 2.0).

Бібліотечні веб-сайти - це ворота в бібліотеку, її візитна «картка» в інтернет-просторі. Без сумніву, соціальні мережі та блоги допомагають внести необхідний інтерактив в роботу сайту: у просунутих бібліотек - сайти хороші, багатовимірні, містять багато інформації, але зворотного зв'язку з користувачами немає або він зведений до неінформативної моделі відправлення листа або до гостьової книги.

Акаунти в соціальних мережах та бібліотечні блоги різко підвищують інтерактивність обміну інформацією і відвідуваність бібліотечних сайтів, в цілому підвищують інтерес до бібліотеки з боку існуючих і потенційних користувачів. Саме цю проблему досліджувала бібліотека цього року і про це буде сьогодні окремий виступ.

Багато бібліотек вже розміщують інформацію в соціальних мережах, побудовану на «хмарних» платформах.

Потенційна вигода для бібліотек при використанні хмар включає в себе: підвищення ефективності роботи, відмінні можливості для співробітництва, спрощення вимог до бібліотечного персоналу, скорочення витрат, своєчасне оновлення програмного забезпечення, удосконалення в цілому бібліотечної роботи в першу чергу за рахунок об'єднання технологій роботи з друкованими та електронними ресурсами.

Ми теж використовуємо " хмарні " технології в своїй роботі.

Наприклад, Репозитарій НУК- та..

Фотоархів на OneDrive, електронна пошта та віртуальний диск на Google +

Три категорії «хмар» - публічні, приватні та гібридні - продовжують розвиватися з урахуванням своїх особливостей, і бібліотеки в залежності від їх завдань і можливостей самі вибирають ту чи іншу категорію. Не потрібно при цьому хвилюватися і вважати, що нас втягують у якусь складну нову технологію, - схоже вже було. Сьогодні ми зберігаємо свої дані в електронній пошті, наприклад, в інших мережевих сховищах.

Що ще може запропонувати бібліотека?

1. Роботу зі своїми ресурсами з використанням семантичної павутини (семантичного вебу). Семантична павутина сьогодні є частиною глобальної концепції розвитку Інтернету. Основний акцент робиться на роботу з метаданими замість поширеного сьогодні аналізу текстів документів. У семантичній павутині, яка активно просувається консорціумом W3C, передбачається використання, по-перше, уніфікованих ідентифікаторів ресурсів (URI), по-друге, онтологій і мов опису метаданих.

2. Активне використання веб-додатків на бібліотечних сайтах, причому з інтерактивним їх оновленням через Мережу, розширенням користувальницького асортименту та підвищенням мотивованого звернення до бібліотеки (поштові служби, YouTube, Google, Maps та ін.).

3. Активне використання відкритих освітніх та наукових ресурсів та електронних бібліотек в інтересах своїх користувачів з правом вільного «скачування», природно, дозволеного контенту. Чим більше ресурсів відкритого доступу буде надано користувачам, причому з відповідним

консультативно-методичним забезпеченням, тим більше інтересу вони будуть проявляти до відвідування бібліотеки.

4. Тенденція останніх років: бібліотеки розпочинають розглядати свої фонди не просто як зібрання документів, а як зібрання взаємозв'язаних даних. Пов'язані дані (Linked Object Data) є моделлю даних, що ідентифікує, описує, встановлює зв'язки і посилання у веб-середовищі так само, як це робиться з реляційними базами даних.

Для бібліотек важливо зуміти скористатися наданими цими технологіями можливостями, оскільки Інтернет фундаментально змінив доступ людей до інформації. В результаті пошуку в Google в будь-який час і в будь-якому місці користувачі отримують мільйони сторінок, значно більше, ніж хто-небудь може прочитати за ціле життя.

Якість бібліотечних фондів може бути вище, але вони можуть залишитися невиявленими, якщо до них не можна отримати доступ через пошукову систему. Спочатку у відповідь на виклики Інтернету ми прагнули помістити в веб бібліотечні каталоги й забезпечити електронний доступ до бібліотечних фондів, але зараз все ясніше усвідомлюється необхідність інтегрувати з Інтернетом самі дані бібліотеки, щоб зробити їх доступними для читача там, де він знаходиться, а не чекати, що він зайде на бібліотечну веб-сторінку.

Приклад: Національна бібліотека Франції зробила свій каталог сумісним з пошуковими системами і виявила, що понад 80% знайдених за запитами документів були отримані через пошукові системи; значить, це були користувачі, які, мабуть, навіть не знали адреси веб-сайту бібліотеки.

Розміщення в вебі бібліотечних каталогів по прийнятим стандартам несе потенціал агрегування даних з різних організацій та створення нових веб-сайтів і сервісів; зведені каталоги стануть більш повними; дані з каталогів зможуть бути об'єднані з даними з інших ресурсів для отримання якісно нових результатів.

Бібліотечна спільнота продовжує активну боротьбу за гідне місце в майбутній інформаційній та соціокультурній інфраструктурі суспільства. Бібліотеки активно використовують Інтернет і численні цифрові технології і ресурси для роботи з читачами, пропонуючи їм крім високоякісного обслуговування всілякі культурно-освітні послуги. Змінюється суспільство, змінюється середовище мешкання, і змінюються бібліотеки. Але незмінним залишається головне – книгозбірня була і є інформаційним, загальноосвітнім і культурним центром вишу, громади, суспільства.

Список використаної літератури

1. 2012 top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. June 2012 // College & Research Libraries News. – 73. no. 6. – P. 311–320.

2. Robinson-Garcia, N. Librarians "embedded" in research / N. Robinson-Garcia & D. Torres-Salinas // *CiLiP Update Gazette, CiLiP*. – 2011. – PP. 44–46.
3. Захаров, А. В. Социальные веб-коммуникации в системе "читатель–библиотека": сайты библиотек и программирование кнопок социальных сетей // *Информ. ресурсы России*. – 2013. – № 4. – С. 37–41.
4. Земсков, А. И. Что нового в мире научных публикаций / А. И. Земсков // *Научные и технические библиотеки*. – 2014. – № 5. – С. 54–74.
5. Кобелев, О. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен / О. Кобелев // *Вісн. Кн. палати*. – 2009. – № 10. – С. 22–25.
6. Колесникова, Т. О. Библиотека высшей школы и новая сфера информационного взаимодействия / Т. О. Колесникова // *Матеріалі Міжнар. наук.-практ. конф. "Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій"*. – Д. : Дніпропетр. нац. ун-т залізнич. трансп., 2013. – С. 64–70.
7. Колесникова, Т. О. Стратегія розвитку бібліотек вищої школи України на 2013–2015 рр.: бачення професіонала / Т. О. Колесникова // *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. – Л., 2013. – Вип. 9.
8. Подрезова, М. О. Стратегія розвитку наукової бібліотеки в умовах інформатизації суспільства / М. О. Подрезова // *Вісн. ОНУ. Сер. Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство*. – О., 2014. – Т. 19, вип. 1 (11). – С. 11–31.
9. Соловяненко, Д. Політика індексації видань у наукометричних базах даних Web of Science та Sci Verse Scopus / Д. Соловяненко // *Бібліотечний вісник*. – 2012. – № 1. – С. 6–20.
10. Шрайберг, Я. Л. Библиотеки и Интернет: Единство и борьба противоположностей и загадочные перспективы в изменяющейся социокультурной и информационной среде / Я. Л. Шрайберг // *Научные и технические библиотеки*. – 2014. – № 10. – С. 5–51.